

739E

739
E

نام :

نام خانوادگی :

محل امضاء :

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
سازمان سنجش آموزش کشور

اگر دانشگاه اصلاح شود مملکت اصلاح می‌شود.
امام خمینی (ره)

آزمون دانش‌پذیری دوره‌های فراگیر «کارشناسی ارشد» دانشگاه پیام نور

رشته‌ی زبان و ادبیات عربی - ادبیات عربی (کد ۱۳۰)

مدت پاسخگویی: ۱۲۰ دقیقه

تعداد سؤال: ۸۰

عنوان مواد امتحانی، تعداد و شماره سؤالات

ردیف	مواد امتحانی	تعداد سؤال	از شماره	تا شماره
۱	نقد ادبی و مکاتب نقدی	۲۰	۱	۲۰
۲	مباحث صرفی و نحوی	۲۰	۲۱	۴۰
۳	شعر عربی از آغاز تا پایان دوره اموی	۲۰	۴۱	۶۰
۴	نثر عربی از آغاز تا پایان دوره اموی	۲۰	۶۱	۸۰

آذر ماه سال ۱۳۹۱

استفاده از ماشین حساب مجاز نمی‌باشد.

عين المناسب للجواب عن الأسئلة التالية (١ - ٢٠)

عين الصحيح:

- ١) إن غاية العمل الأدبي أن يعطينا حقائق عقلية و قضايا فلسفية!
- ٢) الأدب مكلف دن يتحدث عن صراع الطبقات و النهضة الصناعية!
- ٣) إذا أصبحت الخطب الوعظية أو القضايا الحقوقية تجربة شعورية خاصة لأديب فتعتبر أعمالاً أدبية!
- ٤) لو كتب كاتب عن موضوع اجتماعي و ذكر أسبابه و تتبّع أطواره، عندئذٍ تحسب مکتوباته آثاراً أدبية!

عين الصحيح:

- ١) إن التوائم تتماثل مشاعرهم الخاصة كما تتماثل ملامحهم!
- ٢) المشاعر الخاصة تتشابه مع بعض في الناس خاصة في التوأمين!
- ٣) مشاعر الإنسان الخاصة تختلف عن الآخرين تماماً حتى عن توأمه!
- ٤) إن اختلاف المشاعر الخاصة في الناس يشبه اختلاف توأم عن توأم آخر!

عين الصحيح:

- ١) ليست وظيفة التعبير في العلم مجرد تأدية الحقيقة الذهنية أو المعنى المجرد!
- ٢) لا يمكن التعبير عن حقيقة علمية في صور مختلفة دون أن تنقص دلالتها أو تزيد!
- ٣) العناصر التعبيرية في العمل الأدبي يجب أن تجتمع و تتناسق حتى تكمل دلالة كل منها!
- ٤) عناصر العمل الأدبي التعبيرية لا تحتاج إلى أن تجتمع متناسقة، و بمجرد تواجد واحد منها تكمل دلالتها واحدة تلو الأخرى!

عين الخطأ:

- ١) القيم الشعورية و القيم التعبيرية كلتاها وحدة لا انفصام لها في العمل الأدبي!
- ٢) إن التجربة الشعورية مرحلة يسبقها التعبير عنها في صورة لفظية!
- ٣) إن العمل الأدبي وحده مؤلف من الشعور و التعبير!
- ٤) التجارب الشعورية هي مادة التعبير الأدبي!

عين الخطأ:

- ١) لو عبّر التعبيران المختلفان أدنى اختلاف عن تجربة شعورية معينة، فكلاهما سيان!
- ٢) لا يمكن أن يرسم تعبيران مختلفان كلاهما أقل اختلاف، صورة واحدة عن إحساس معين!
- ٣) لو كان تعبيران مختلفان كل منهما مع بعضهما اختلافاً قليلاً، لا يمكن أن نعتبرهما متساويين أبداً!
- ٤) ليس هناك تعبيران متساويان في التعبير، و لو كانا يرسمان صورة واحدة عن تجربة شعورية معينة!

٦- عيّن الخطأ:

- (١) إنّ الأقصوصة مقيدة بأن تسير في سير مرسوم حول حادثة بارزة، و لا تتوسّع لتتناول الجزئيات!
- (٢) إنّ وجه الاشتراك بين القصة الجيدة و الشعر الجيد، هو التشابه في تتبّع جزئيات التجربة الشعورية!
- (٣) القصة بما أنّها تتمتع من الحرية التي تجعلها تطول كما تشاء، يمكن أن تؤهل لتعبير كامل عن تجربة شعورية!
- (٤) ليس هناك أيّ اشتراك بين الشعر الجيد و الملحمة الجيدة؛ لأنها ليست مقيدة بقيود كتصوير الشخصيات و الأحداث الخارقة!

٧- عيّن الصحيح:

- (١) الأقصوصة هي القصة القصيرة و لاغير!
- (٢) حجم الأقصوصة هو السمة التي تعيّن طبيعتها!
- (٣) لا تقبل الأقصوصة التشعب والاستطراد!
- (٤) لا تختلف الأقصوصة عن القصة إلا في حجمها!

٨- عيّن الصحيح:

- (١) لا يشترط في القصة أن يكون لها بدء و نهاية للحوادث، لأنّ الفرصة فيها محدودة جدًا!
- (٢) الأقصوصة تعتمد على قوة الإيحاء و التصوير، قبل أن تعتمد على الحادثة و لا على الشخصية!
- (٣) القصة تدور على محور واحد، في خط سير واحد و لا تشمل من حياة أشخاصها إلا فترة محدودة!
- (٤) لا بدّ في الأقصوصة أن تصل إلى غاية مرسومة، فقد تصف حالة نفسية و تعالج حادثة ذات أثر معيّن!

٩- عيّن الخطأ:

- (١) قوام التمثيلية الرمزية الأصيل هو الواقعية و الحركة!
- (٢) في التمثيلية تعالج الموضوعات الواقعية التي يكون مجالها هو الأرض!
- (٣) في القصة مزية اختيار أبرز الحوادث المتقطعة بحيث تغني عن الحوادث المتسلسلة!
- (٤) يمكن أن تعالج القصة كلّ الموضوعات القصصية، سواء كانت متحركة أو ساكنة!

١٠- القيود الموجودة في التمثيلية هي:

- (١) التعليق — تصاوير محدودة — قدرة الممثلين
- (٢) الوصف — مكان الوقوع — نظارة المشاهدين
- (٣) الحرية — تناول الجزئيات — مناظر محدودة
- (٤) زمن محدود — الحوار — مكان محدود

١١- عيّن العبارة التي أخذت من المقالة، لا من الخاطرة:

- (١) بيني و بين الصخور مودة لا أستطيع تفسيرها!
- (٢) أهكذا تمرّ الليالي؟ أيهدم الموت كلّ مانبئية!
- (٣) فالأثير يحمل كلّ ابتسامة و يحفظ صدى كلّ قبلة مصدرها المحبة!
- (٤) الأدب كالحياة لأنه تعبير عنها فلا يستوعبه مذهب و لا يستغرقه موضوع!

١٢- عيّن الصحيح للفراغ: المنهج الذي عرفه العربيّ — أول ما عرف — معرفة ساذجة أولية هو المنهج ...

- (١) التاريخي!
- (٢) الفني!
- (٣) النفسي!
- (٤) المتكامل!

- ١٣- عَيْنَ الصحيح للفراغ: الكتاب الذي حاول أن يضع قواعد فنيّة للبلاغة و الجمال الفنيّ هو
 (١) الصناعتين لإبي هلال العسكري!
 (٢) دلائل الإعجاز!
 (٣) نقد الشعر لقدماء بن جعفر!
 (٤) أسرار البلاغة!
- ١٤- عَيْنَ الصحيح للفراغ: الكتاب الذي يضمّ مزيجاً من المناهج الثلاثة هو
 (١) فجر الإسلام (أحمد أمين)
 (٢) تاريخ النقد عند العرب (طه أحمد إبراهيم)
 (٣) ذكرى أبي العلاء (طه حسين)
 (٤) شعراء مصر و بيئاتهم في الجيل الماضي (عقّاد)
- ١٥- عَيْنَ الصحيح عن نظريّة النظم:
 (١) إنّ المعاني تترتّب على أساس ترتيب الألفاظ!
 (٢) الألفاظ تتفاضل من حيث هي ألفاظ مجردة و كلم مفردة!
 (٣) المعنى لا مرية له في ذاته و إنّما المزية في تناسق الألفاظ معاً!
 (٤) ترتيب المعاني في الذهن هو الذي يقتضي ترتيب الألفاظ في العبارة!
- ١٦- عَيْنَ الصحيح:
 (١) يعتبر طابع الشخصية السمة الأولى لكلّ أديب أصيل!
 (٢) يقتصر طابع الشخصية على نظرة الكاتب الشعورية إلى الكون و الحياة!
 (٣) إنّ الطريقة التي يتناول بها الكاتب الموضوع، لا تؤثر في تعيين شخصيّة الكاتب!
 (٤) إنّ اختيار الألفاظ يختلف عند كلّ كاتب عن كاتب آخر، ولكن لا تأثير لها في أسلوب الكاتب!
- ١٧- عَيْنَ الخطأ في التصوير الذي يشكّله جرس الكلمات المشار إليها بخطّ:
 (١) ﴿أ نلزمكموها و أنتم لها كارهون﴾: تصوّر جوّ الإكراه بإدماج كلّ هذه الضمائر!
 (٢) ﴿ما هو بمزحزحه من العذاب أن يعمر﴾: تصوّر صورة الزخرفة المعروفة كاملة متحركة!
 (٣) ﴿ما لكم إذا قيل لكم انفروا ... ائآقلم﴾: في الكلمة ظنّ يتصوّر الخيال بها ذلك الجسم المتناقل!
 (٤) ﴿فككبوا فيها هم و الغاؤون﴾: إتيان الفعل مبنياً للمجهول يصوّر صورة الجهل و الضلالة عند الغاوين!
- ١٨- أيّ منهج من المناهج النقدية لا يستقلّ بنفسه، و إلى أيّ منهج يتّكى؟
 (١) المنهج الفنيّ ← المنهج النفسي
 (٢) المنهج التاريخي ← المنهج الفنيّ
 (٣) المنهج النفسي ← المنهج المتكامل
 (٤) المنهج التاريخي ← المنهج المتكامل
- ١٩- عَيْنَ ما ليس من أخطر مخاطر «المنهج التاريخي»:
 (١) التعميم العلمي
 (٢) الاستقراء الناقص
 (٣) إلغاء قيمة الخصائص و البواعث الشخصية ...
 (٤) دراسة جامعة شاملة في مجموعة الظروف التاريخية و الاجتماعية ...

٢٠- عَيْن ما لَيْس من غايات النَّقْد الأدبي:

- (١) عدم الاهتمام بسمات صاحب العمل الأدبي و خصائصه الشعورية و التعبيرية!
- (٢) تحديد مدى تأثر العمل الأدبي بالمحيط و مدى تأثيره فيه!
- (٣) تعيين مكان العمل الأدبي في خط سير الأدب!
- (٤) تقويم العمل الأدبي من الناحية الفنية!

مباحث صرفي و نحوي

■ ■ عَيْن الصحيح في الإعراب و التحليل الصرفي (٢١ - ٢٦)

٢١- ﴿ رَبَّنَا؛ وَ آتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَ لَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾:

- (١) تخز: للمخاطب - مزيد ثلاثي من باب إفعال - معتل و ناقص (إعلاله بالحذف) / فعل مجزوم بحذف حرف العلة، فاعله ضمير «أنت» المستتر فيه وجوباً
- (٢) آت: فعل أمر - مجرد ثلاثي - معتل و ناقص (إعلاله بالحذف) و كذلك مهموز الفاء (له تبديل الهمزة إلى الألف) / فاعله الضمير المستتر فيه وجوباً تقديره «أنت»
- (٣) وعدت: للمخاطب - مجرد ثلاثي - معتل و مثال - لازم - مبني للمعلوم - مبني على السكون / فاعله ضمير التاء البارز، و الجملة فعلية و صلة و عائدها الضمير المستتر
- (٤) يوم: اسم غير متصرف - من الأسماء الملازمة للإضافة - جامد - معرف بإضافة - معرب - صحيح الآخر - منصرف / مفعول فيه للزمان و منصوب، و متعلقه فعل «تخز»

٢٢- « كفى بإخلاصك في العمل مداوياً لكل قلق! »:

- (١) ك: اسم غير متصرف - ضمير متصل للنصب أو للجر - للمخاطب - معرفة - مبني على الفتح / مضاف إليه و مجرور محلاً في اللفظ، و في المعنى مفعول به لشبهه فعل «إخلاص»
- (٢) إخلاص: مفرد مذكر - جامد و مصدر (من باب إفعال) - معرب - صحيح الآخر - منصرف / مجرور في اللفظ بالباء الزائدة و مرفوع محلاً على الفاعلية
- (٣) كفى: ماضٍ - للغائب - معتل و ناقص (إعلاله بالقلب) - متعدٌ - مبني للمعلوم - مبني على الفتح المقدر / فعل و فاعله الضمير المستتر، و الجملة فعلية
- (٤) مداوياً: مشتق و اسم فاعل (مصدره: مداواة) - نكرة - معرب - صحيح الآخر - منصرف / حال مفردة و منصوب، و صاحب الحال «العمل»

- ٢٣- « و حياتك إن تترو في عواقب عملك تلقى ما يروك في الحياة! »:
- (١) عواقب: جمع تكسير (مفردة: عاقبة، مؤنث، و التاء للنقل أو التحويل) - مشتق و اسم فاعل - معرب - ممنوع من الصرف (منتهى الجموع) / مجرور بالفتحة بحرف الجر
- (٢) تلقى: مضارع - مجرد ثلاثي - معتل و ناقص (إعلاله بالإسكان و القلب) - متعدّد - مبني للمعلوم / فعل جواب شرط و مجزوم تقديرًا، و فاعله ضميرٌ مستتر تقديره «أنت»
- (٣) تترو: للمخاطب - مزيد ثلاثي من باب تفعل - معتل و لفيق مقرون / فعل شرط و مجزوم بحذف حرف العلة، و مستغن عن الجواب بجواب القسم
- (٤) يروق: للغائب - مجرد ثلاثي - معتل و أجوف (إعلاله بالإسكان بحذف الحركة) - لازم - مبني للمعلوم / فعل جواب قسم و فاعله الضمير المستتر
- ٢٤- « أحسن ما يكون عليه الطالب و هو منصب على المكتوبات العلمية! »:
- (١) المكتوبات: جمع سالم للمؤنث - مشتق و اسم مفعول (مصدره: كتابة) - معرف بالإضافة - معرب / مجرور بحرف الجر؛ على المكتوبات: جار و مجرور و متعلقهما شبه فعل «الطالب»
- (٢) يكون: مضارع - للغائب - معتل و أجوف (إعلاله بالإسكان بحذف الحركة) - معرب / فعل تام و فاعله الضمير المستتر، و مصدر مؤول و مضاف إليه و مجرور محلاً
- (٣) أحسن: مشتق و اسم تفضيل (مصدره: إحسان) - معرف بالإضافة إلى الموصول - معرب - صحيح الآخر - ممنوع من الصرف / مبتدأ و مرفوع، و الجملة اسمية
- (٤) مُنصَّب: مفرد مذكر - مشتق و اسم فاعل (مصدره: انصباب) - نكرة / خبر مفرد و مرفوع، و الجملة اسمية و حالية و قد سدّت مسدّ الخبر
- ٢٥- « إن لم أمت يوم الوداع تأسفاً لا تحسبوني في المودة منصفاً! »:
- (١) تحسبوا: للمخاطبين - مجرد ثلاثي - صحيح و سالم - متعدّد / فعل مجزوم بحذف نون الإعراب، و من أفعال القلوب و هي من النواسخ، و ضمير الياء مفعوله الأول
- (٢) تأسفاً: مفرد مذكر - جامد (مصدر من باب تفعل) - نكرة - معرب - صحيح الآخر - منصرف / مفعول لأجله و منصوب، و عامله شبه فعل «الوداع»
- (٣) أمت: مضارع - للمتكلم وحده - معتل و أجوف (إعلاله بالقلب و الحذف) - لازم / فعل مجزوم بحرف «لم» النافية الناقلة، و علامة جزمه حذف حرف العلة
- (٤) المودة: مفرد مؤنث - جامد (مصدر ميمي) - معرف بال - معرب - صحيح الآخر - منصرف / مجرور بحرف الجر؛ في المودة: جار و مجرور و متعلقهما فعل «تحسبوني»

٢٦- « يا دهر؛ ما لك و الكرام ذوي العلى ماذا يضرّك لو تركت كريما! »:

- (١) الكرام: جمع تكسير (مفردة: كريم، مذكر) - مشتق و صفة مشبّهه (مصدره: كرم) - معرّف بأل - معرب / مفعول معه و منصوب لعامل محذوف بسبب وجود «ما» الاستفهامية
- (٢) نوي: جمع سالم للمذكّر بالإلحاق - من الأسماء الملازمة للإضافة - معرّف بالإضافة - معرب / مضاف إليه و مجرور بالياء
- (٣) دهر: مفرد مذكّر - جامد (غير مصدر) - نكرة / منادى نكرة مقصودة و مبني على الضمّ ببناء ذاتي و منصوب محلاً
- (٤) ماذا: اسم غيرمتصرف - من أدوات الاستفهام - نكرة - مبني / مفعول به و منصوب محلاً، و «ذا»

حرف زائدة

■ ■ عَيْنِ الصَّحِيحِ لِلجَوَابِ عَنِ الأَسئَلَةِ التَّالِيَةِ (٢٧ - ٤٠)

٢٧- عَيْنِ الخَطَأِ فِي التَّصغِيرِ:

- (١) درهم ← نُرَيْهَم (٢) ميزان ← مُويزِينَ (٣) مُهْرَةٌ ← مُهَيْرَةٌ (٤) مُوسِرٌ ← مُبَيِّسِرٌ

٢٨- عَيْنِ مَا يَمْتَنِعُ فِيهِ الإِدْغَامُ:

- (١) لا تمدد يدك لتجني ثمرة زرعها غيرك!
 (٢) أشدد أو اصرك الأخرى لئلا تبق وحيداً في الحياة!
 (٣) حبيت آماله في الحياة بعد أن ماتت منذ سنين!
 (٤) سُررت من زيارتك جدّاً، إذ لم يكن لي خبرٌ عنك!

٢٩- عَيْنِ الخَطَأِ:

- (١) أنت لا تري إلا نفسك!
 (٢) أنتنّ لم ترين إلا أنفسكن!
 (٣) أنت لا ترى إلا نفسك!
 (٤) هنّ لم يرين إلا أنفسهنّ!

٣٠- عَيْنِ الخَطَأِ:

- (١) أنت أفضل طالبة! (٢) هي فضلى طالبة!
 (٣) هنّ أفضل الطالبات! (٤) هنّ الطالبات الفضليات!

٣١- عَيْنِ هَمْزَةِ «إِن» مَكسُورَةً فَقَطُّ:

- (١) و اعلموا أنّ الله شديد العقاب!
 (٢) لا يخفى على أحد أنّ الله يرى كلّ شيء!
 (٣) لعمرك أنّهم لفي سكرتهم يعمهون!
 (٤) من يفرّ من الموت، فإنّه ملاقيه أينما يفرّ!

٣٢- عَيْنِ الصَّحِيحِ:

- (١) إنّ تفارقني، و حياتك لتتعرّن موارد عيشي!
 (٢) أخوك و الله إنّ ينصبّ على العلم يحرزُ شهرة بعيدة!
 (٣) إنّ تُسعفاني في مرضي، و نفسي تلقيا منّي ما يروقكما!
 (٤) و أبئك إنّ قمت بهذه المساعي المحمودّة، تلهجّ الألسنة بذكرك!

٣٣- عَيْنَ مَا يَخِيرُ تَقْدِيمَ الْخَيْرِ أَوْ الْمَبْتَدَأُ:

- (١) من الذي ينفق ماله في سبيل الله فيضاعفه له؟!
 - (٢) أليس تحت إرادة الله ما يعيش في الأرض و السماء؟!
 - (٣) ليس البرّ إلا أن يوفن المرء بأن الله يراه و عمله و سيحاسبه به!
 - (٤) إنّما التوبة على الله للذين يعملون السوء بجهالة ثم يتوبون من قريب!
- ## ٣٤- عَيْنَ مَا لَمْ يَسْتَعْمَلْ فِيهِ مَفْعُولٌ فِيهِ بِالنِّيَابَةِ:

- (١) وصلت إلى البيت تعبان، لأنني كنت قد سرت طويلاً!
 - (٢) قد آن وقت الامتحانات، فعلي أن أبدأ بقراءة دروسي كلّ يوم صباحاً!
 - (٣) سكن أصحاب الكهف سنين كثيرة في الغار و هم يظنون أنهم ما لبثوا إلا قليلاً!
 - (٤) كيف الإنسان و الغرور؟ و هو لا يستطيع أن يبعد من نفسه أذى بعوضة حين تصوت!
- ## ٣٥- عَيْنَ الْمَشْتغَلِ عَنْهُ مَنْصُوبٌ وَجُوباً:

- (١) العلم إن درسته جيداً ينفكك، فالترزم به دائماً!
- (٢) هلا الحسنة لا تفعلها و تتوقعها من الآخرين!
- (٣) أولادنا نجازيهم على أفعالهم الحسنة لنشوقهم في الإكثار منها!
- (٤) الكتاب طالع مقدّمته أولاً و لا تغفل عنها، فإنها مفيدة لفهم مطالبه!

٣٦- عَيْنَ الْخَطَأِ:

- (١) نعم قاضي العدل الإنسان المؤمن، لأنه يحكم بما أمر الله به!
- (٢) بئس العيش عيش من أذل نفسه بثمن سخيف!
- (٣) بئس داراً دارنا التي تقع في شارع مزدحم!
- (٤) نعم كتاب أفاد قارئيه، و أنتم الفائدة لهم!

٣٧- عَيْنَ الْوَاوِ لَا يَصِحُّ أَنْ تَكُونَ عَاطِفَةً:

- (١) لقد أسكن الله آدم نفسه و زوجته في الجنة و أمرهما ألا يتبعوا الشيطان!
- (٢) لو تكون نظرتك إلى الدنيا متشائمة، إذن ما لي و تحريضك عليها!
- (٣) كانت مريم و صديقتها غارقتين في مطالعة دروسها!
- (٤) فليبتكر الإنسان و لا ينسأ بدأ أنه هو و عمله!

٣٨- عَيْنَ الْحَالِ جَامِداً مُؤَوَّلاً بِالْمَشْتَقِ:

- (١) قرأت الكتاب سطرأ سطرأ حتى أجد ما يعود إلى موضوع بحثي!
- (٢) نظرت الأم إلى السماء الصافية فبدت لها صفحة زرقاء!
- (٣) على المسلم المؤمن أن يصوم الرمضان شهراً كاملاً!
- (٤) صنع النجار كرسيّاً خشباً و أهده إلى مدرسة قريته!

۳۹- عین التمییز منصوباً فقط:

- ۱) ماذا أغرتنا برئنا الكريم و لا نملك مثقال ذرة حُباً له!
- ۲) لله درّه عابداً! يتزهد عن زخرفات الدنيا الفاتنة و لا يتعلق بها أبداً!
- ۳) يا له ربيعاً جميلاً، لبست الأشجار لباس الطراوة و الأزهار مبتسمة!
- ۴) كان قلبي يزداد اضطراباً لما أفكر في امتحان نهاية السنة فإنه قريب جداً!

۴۰- عین الخطأ:

- ۱) يا مريم الذكئة؛ إنك ستحصلين على درجة ممتازة كما سبق!
- ۲) يا سعيد الكثير العلم؛ اسمح لنا أن نستفيد من ينابيع علمك الدافقة!
- ۳) يا يحيى أخانا؛ سنجتمع بعضنا ببعض في قاعة المطار و نستودع زميلنا الكريم!
- ۴) يا فاطمة زميلتنا؛ اصبري حتى نلتحق بك فإننا لا نعرف الطريق و نحتاج إلى مساعدتك!

شعر عربی از آغاز تا پایان دوره اموی

■ ■ عین الأصح و الأدق في الجواب للترجمة أو التعريب أو المفهوم (۴۱ - ۵۴)

۴۱- « و في الأرض منأى للكريم عن الأذى و فيها، لمن خاف القلى متعزلاً! »:

- ۱) در روی زمین برای رهایی انسان کریم از آزار و اذیت مردم مکانی دور یافت می‌شود، همچنين در آن برای کسی که از دشمنی مردم می‌هراسد جایی برای گوشه‌گیری هست!
- ۲) انسان کریم برای نجات از اذیت دیگران به جاهایی دور در زمین پناه می‌برد، و آنکس که از کینه مردم در هراس است در گوشه‌ای از زمین سکنی می‌گزیند!
- ۳) در این دنیا حتماً برای دور ماندن از اذیت دیگران پناهگاهی است، و گوشه‌ای پیدا می‌شود که آنکه ترس از بغض دیگران دارد در آنجا ساکن شود!
- ۴) برای کریم در زمین جایگاهی دور از اذیت دیگران وجود دارد، و آنکس را که از شر کینه دشمنان در هراس است گوشه‌ای عزلتی هست!

۴۲- « فأيتم نسواناً و أيتمت و لدة و عدت كما أبدأت، و اللیل أليل! »:

- ۱) زنانی را بیوه کردم و کودکانی را یتیم، و خود به همان وضعی که بودم بازگشتم در حالیکه شب بسیار تاریک بود!
- ۲) زنان بیوه شدند و کودکان یتیم اما تغییر در من حاصل نشد، و همانگونه که گفته بودم وعده کردم که بازگشت من در شبی تاریک باشد!
- ۳) جنگ زنان را بیوه می‌کند و فرزندان را یتیم، اما من در شبی تاریک از جنگ جان سالم به در بردم و به شهر خود بازگشتم!
- ۴) در شبی بسیار تاریک وعده کردم که به نقطه شروع خود بازگردم، آنگاه دیدم که زنانی بیوه شده‌اند و کودکانی یتیم!

۴۳ - « فذلک قریع الدهر، ما عاش حوّلٌ إذا سُدَّ منه متخِرٌ جاش متخِرٌ! »:

- ۱) او در طول عمر خویش آسیب بسیار دیده ولی سرگردان نشده است، و چون به بن‌بست برسد از ادامه راه منصرف می‌گردد!
- ۲) او در طی سالهای عمر خویش تجربه بسیار کسب کرده و همیشه محتاط بوده، و اگر در راهی موفق نشود، راهی دیگر را می‌آزماید!
- ۳) او راههای مختلف را در زندگی می‌آزماید و هرگز محتاطانه زندگی نمی‌کند، و اگر دری به رویش بسته شود، از راهی دیگر وارد می‌شود!
- ۴) او سرد و گرم چشیده روزگار است و تا زنده است محتاط می‌باشد، و اگر روزنه‌ای در زندگیش بسته شود، دری دیگر به رویش باز می‌گردد!

۴۴ - « و لست بحلال التّلاع مخافةً ولكن متی یسترفد القوم أرفد! »:

- ۱) ترس از مهمان مرا به ساکن شدن در دره‌ها وامی‌دارد، و چون گروهی از مردم از من تقاضای کمک کنند از کمک به آنها می‌گریزم!
- ۲) من ساکن وادیه‌ها نیستم، و از ترس کمک کردن به مهمانها و افراد قوم که درخواست کمک می‌کنند از جای خود نمی‌گریزم!
- ۳) من از ساکن شدن در دامنه تپه‌ها هراسی ندارم، و هرگاه مردم قبیله از من درخواست کمک کنند دریغ نمی‌کنم!
- ۴) من از بیم آنکه مهمانها مرا ببینند در وادیه‌ها ساکن نمی‌شوم، اما هرگاه مردم از من کمک بخواهند کمک می‌کنم!

۴۵ - « و إن أدع للجلی، أکن من حمتها و إن تأتک الأعداء بالجهد، أجهد! »:

- ۱) اگر برای کار بزرگ فراخوانده شوم حامی آن خواهم بود، و اگر دشمنان با سعی و کوشش نزد تو آیند برای دفع آنها تلاش می‌کنم!
- ۲) اگر برای امر مهم دعوت کننده باشم خود نیز از حامیان آن خواهم بود، و اگر دشمنان بسوی تو آیند تا آسیبی به تو رسانند، دفاع خواهم کرد!
- ۳) قطعاً اگر من برای کار مهمی دیگران را دعوت کنم، ابتدا خود پشتیبان آن خواهم بود، و چون اعداء بکوشند که نزد تو آیند از تو دفاع می‌کنم!
- ۴) هرگاه برای کاری بزرگ از من دعوت شود حامی آن خواهم برد، و اگر دشمنان در تلاش باشند تا نزد تو آیند، برای از بین بردن آنها تلاش خواهم کرد!

۴۶ - « حسام إذا ما قمت منتصراً به كفى العود منه البدء، ليس بمعضد! »:

- ۱) شمشیری که اگر با آن بجنگم، پیروز خواهم شد، و با زدن ضربه اول نیازی به برگشتن نیست، چه آن شمشیری بُرنده است!
- ۲) شمشیری که اگر منتقمانه با آن برخیزم، شروع کردن به آن بی‌نیاز می‌کند از بازگشتن و زدن ضربه دوم، که آن شمشیر گند نیست!
- ۳) قسم به شمشیری بُرنده که اگر با آن جنگ را برای انتقام از دشمنان شروع کنم، ضربه اول آن مرا از وارد کردن ضربه دوم مستغنی می‌سازد!
- ۴) چه بسا مبارزی که با شمشیر خود پیروزمندان می‌جنگد، و با اولین ضربه دشمن را از پای درمی‌آورد بطوری که لازم نیست دیگر بار ضربه‌ای بر او وارد سازد!

۴۷- « و من یوفی لایذمم و من یهد قلبه إلی مطمئن البر لا یتجمم! »:

(۱) هرکس که به عهد خود وفا کرد دیگران او را سرزنش نکردند، و آنکس که قلبش به جایگاهی نیک هدایت شد تردیدی نکرد!

(۲) فقط کسی که وفادار است از سرزنش دیگران به دور است، و آنکه قلبش به جایگاهی مطمئن متصل باشد در امور زندگی شک نمی‌کند!

(۳) آن کس که به عهد خود وفا کند سرزنش نمی‌شود، و هر کس که خداوند قلبش را به محل اطمینان و آرامش هدایت کند، مردد نمی‌شود!

(۴) کسی که به عهدش وفا کند مورد سرزنش دیگران قرار نمی‌گیرد، و او کسی است که به جایگاهی مطمئن متصل شده و هرگز دو دل نخواهد شد!

۴۸- « و من لا یصانع فی امور کثیرة یضرس بانیاب، و یوطأ بمنسم! »:

(۱) چه کسی است که در امور بسیاری با مردم «مصانعه» نکند و انتظار داشته باشد با دندانهای نیش گاز گرفته نشود!

(۲) هرکس که در بسیاری از امور با مردم مدارا نکند، با انیاب گاز گرفته می‌شود و زیر پا له می‌گردد!

(۳) آنکه در بسیاری از امور با اطرافیانش سازگاری نکند، مورد آزار و اذیت دیگران قرار می‌گیرد!

(۴) کیست که در امور بسیاری از زندگی با دیگران «مصانعه» کند، و آنگاه مورد اکرام قرار نگیرد!

۴۹- « و من یغترب یحسب عدواً صدیقَه و من لا یکرّم نفسه لا یکرّم! »:

(۱) کسی که گوشه عزلت گیرد دوستش را دشمن می‌پندارد، و آنکه خود را بزرگ ندارد اکرام نمی‌شود!

(۲) آنکه از دیگران دور شود دشمن خویش را دوست می‌داند، و هر آنکس که کریم نباشد کسی به او کرامت نمی‌کند!

(۳) کسی که به غربت برود دشمنش را هم چون دوست خویش می‌داند، و هر آنکس که خود را بزرگ نداند، بزرگ داشته نمی‌شود!

(۴) اگر کسی در مغرب زمین باشد دوستش را چون دشمن خویش می‌پندارد، و کسی که کرامت خود را نمی‌داند مورد کرامت قرار نمی‌گیرد!

۵۰- « رمئی بنات الدهر من حیث لا أری فکیف بمن یرمی و لیس برامی! »:

(۱) در این روزگار دوشیزگانی دیدم که همانند آنها را هرگز ندیده بودم، حال چنین کسی که تیری برای مقابله ندارد چگونه است!

(۲) حوادث دهر از جایی که نمی‌دانم مرا هدف قرار داد، کسی که مورد هدف قرار گیرد و خود تیرانداز نباشد چگونه مبارزه می‌کند!

(۳) همسران مبارزان هم به من تیراندازی کردند، کسی که مورد هدف این تیرها قرار بگیرد و حربه‌ای نداشته باشد چه چاره‌ای دارد!

(۴) بازیهای ایام مرا به مبارزه واداشتند و راه نفوذ در آنها را ندانستم، چگونه است که بدون هیچ وسیله‌ای باید با آنها به مبارزه بپردازم!

۵۱- « تَفِيضُ يَدَاكَ الْخَيْرَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ كَمَا فَاضَ عَجَاجُ يَرْوِي التَّنَاهِيَا! »:

- ۱) تو با دستان باز خیر و برکت را به همه می‌بخشی، مثل رودی که وقتی آب باران از آن لبریز می‌شود همه جا را سیراب می‌کند!
- ۲) دستهایت منبع خیر و نیکی در همه جاست و تو چون رود، سرشار از نعمتی که سبب سیراب شدن همه جویبارهاست.
- ۳) دستان تو خیر و برکت را از هر طرف جمع می‌کند، همانگونه که نهر پر از آب جویبارهای کوچک اطراف را سیراب می‌کند!

۴) دو دست پر خیر تو نیکی را به همه طرف می‌بخشد، چون رودی سرشار که زمین اطراف خود را آبیاری می‌کند!

۵۲- « لَقَدْ مَالَ إِلَى الدُّنْيَا كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِهَا، فَلَا تَرَكْنُوا أَنْتُمْ إِلَيْهَا وَ لَا تَتَّقُوا بِهَا فَاتَهَا لَيْسَتْ بِثِقَةٍ، وَاعْلَمُوا أَنَّهَا غَيْرُ تَارِكَةٍ إِلَّا مِنْ تَرَكَهَا! »:

- ۱) همانا بسیاری از مردم دنیا به آن تمایل دارند، پس شما به آن اعتماد نداشته باشید، چه دنیا مورد اطمینان هیچ کس نیست، فقط کسی که از دنیا رها شود از قید دنیا رها می‌گردد!
- ۲) بسیاری از اهل دنیا به آن گرویدند، ولی شما به آن تکیه نکنید و اعتماد ننمایید که قابل اعتماد نیست، و بدانید که دنیا فقط کسی را رها می‌کند که رهاش کرده باشد!
- ۳) به راستی که مال بسیاری از مردم دنیا در آن می‌ماند، پس به دنیا اعتماد نکنید که مورد اطمینان نیست، و بدانید که اگر رهاش کنید شما را رها خواهد کرد!
- ۴) عده زیادی از مردم دنیا به آن گرایش دارند، پس به دنیا اعتماد نکنید که تکیه کردنی نیست، و بدانید که دنیا رها کننده کسی است که از آن بگذرد!

۵۳- « اللَّهُمَّ ارْنِي الْغِيَّ غِيًّا فَأَجْتَنِبَهُ، وَ ارْنِي الْهُدَى هُدًى فَأَتَّبِعَهُ، وَ لَا تَكُنْ لِي إِلَى نَفْسِي فَاضِلًّا ضَالًّا بَعِيدًا! »:

- ۱) بار ایها! گمراهی را گمراهی نشانم بده تا از آن اجتناب کنم و هدایت را هدایت تا پیروی‌اش کنم، و مرا به خودم وامگذار که به گمراهی عمیقی دچار می‌شوم!
- ۲) الهی! چهره حقیقی گمراهی را برایم آشکار کن و هدایت را نیز، تا از گمراهی اجتناب کنم و پیرو رشد باشم، و مرا ترک مکن که به ضلالتی دور دچار می‌شوم!
- ۳) خدای من! گمراهی را به من بشناسان تا از آن بر حذر باشم و به هدایت راهنماییم کن تا پیرو آن باشم، و مرا به خود رها مکن که گمراه خواهم شد!
- ۴) خدایا! به من گمراهی را بنمایان که از آن دور شوم و هدایت را نشانم ده تا به دنبالش باشم، و هرگز رهایم مکن که سخت گمراه می‌شوم!

۵۴- عَيْنُ الصَّحِيحِ:

- ۱) احذروا صولة الكريم إذا جاع! : از حمله انسان کریم چون گرسنه ببیند بپرهیزید!
- ۲) اعلم أن لعدوك في عسكرك عيوناً! : بدان که دشمنت حتماً در سپاه تو راههای نفوذی می‌یابد!
- ۳) ما أضمر أحد شيئاً إلا أظهر في فلتات لسانه! : هیچ کس چیزی را پنهان نکرد مگر آنکه در لغزشهای زبانش ظاهر شد!
- ۴) إيّاك و معاقبه أحد يأتي بالأخبار إليك أن تتهمه! : بر حذر باش از اینکه کسی خبری برای تو بیاورد و تو او را متهم کنی یا عقوبتش دهی!

■ ■ عین الأقرب إلى المفهوم (٥٥ - ٥٧)

٥٥- « يُرِيحُ عَلَيَّ اللَّيْلُ أَضْيَافَ مَاجِدٍ كَرِيمٍ، وَ مَالِي، سَارِحًا، مَالٌ مُقْتَرٍ! ». يشير البيت إلى

(١) لا يأتي إليه الضيوف الكرام ليلاً لقلّة ماله! (٢) عدم استطاعته الضيافة لأنّه فقير!

(٣) رجوع الضيوف إليه ليلاً فلا يستطيع إكرامهم! (٤) ضيافة الرجل الصعلوك و ماله قليل!

٥٦- « وَ مَنْ يَتَّبِعْ جَاهِدًا كُلَّ عَثْرَةٍ يَجِدْهَا وَ لَا يَسْلَمْ لَهُ الدَّهْرُ صَاحِبًا! ». عین الأقرب إلى المفهوم:

(١) و مَنْ لَا يَغْمُضُ عَيْنَهُ عَنْ صَدِيقِهِ و عَنْ بَعْضِ مَا فِيهِ يَمْتِ وَ هُوَ عَاتِبٌ!

(٢) إِذَا كُنْتَ فِي كُلِّ الْأُمُورِ مَعَاتِبًا صَدِيقَكَ لَمْ تَلَقِ الَّذِي لَا تَعَاتِبُهُ!

(٣) وَ إِنْ جَارَتِي أَلُوتَ رِيحٌ بِبَيْتِهَا تَغَافَلْتُ حَتَّى يَسْتَرِ الْبَيْتَ جَانِبَهُ!

(٤) فَلَا أَتْرُكُ الْإِخْوَانَ، مَا عَشْتُ لِلرَّدَى كَمَا أَنَّهُ لَا يَتْرُكُ الْمَاءَ شَارِبُهُ!

٥٧- « أَقْبَى الْعَرِضِ بِالْمَالِ التَّلَادِ، وَ أُشْتَرِي بِهِ الْحَمْدَ، إِنْ الطَّالِبُ الْحَمْدَ مُشْتَرِي! ». عین الأقرب إلى المفهوم:

(١) أَصُونَ عَرِضِي بِمَالِي لَا أَدْنِسُهُ لَا بَارِكَ اللَّهُ بَعْدَ الْعَرِضِ فِي الْمَالِ!

(٢) فَلَا مَجْدَ لِلدُّنْيَا لِمَنْ قَلَّ مَالُهُ وَ لَا مَالٌ فِي الدُّنْيَا لِمَنْ قَلَّ مَجْدُهُ!

(٣) وَ أَجِبْنِ عَنِ تَعْرِيفِ عَرِضِي لِجَاهِلٍ وَ إِنْ كُنْتُ فِي الْإِقْدَامِ أَطْعَنُ فِي الصَّفِّ!

(٤) أَرُونِي بِخَيْلٍ طَالَ عَمْرُهُ بِخَلَا وَ هَاتُوا كَرِيمًا مَاتَ مِنْ كَثْرَةِ الْبُخْلِ!

■ ■ عین الصحيح في تشكيل الكلمات (٥٨ - ٦٠)

٥٨- « اصاح، ترى برقاً اريك وميضه كلمع اليدين، في حبي مكلل! »:

(١) بَرَقًا - أَرِي - وَ مِیْضُ - الْيَدَيْنِ (٢) أَرِيكَ - وَ مِیْضَ - حَبِيٍّ - مُكَلَّلٍ

(٣) أَصَاخُ - تُرَى - بَرَقًا - أَرِي (٤) تَرَى - لَمَعَ - حَبِيٍّ - مُكَلَّلٍ

٥٩- « فيها اثنتان و اربعون حلوبة سودا، كخافية الغراب الاسحم! »:

(١) أَرْبَعُونَ - سَوْدًا - الْغُرَابِ - الْأَسْحَمِ (٢) إِثْنَتَانِ - حُلُوبَةٌ - سَوْدًا - خَافِيَةٌ

(٣) أَرْبَعُونَ - حُلُوبَةٌ - خَافِيَةٌ - الْأَسْحَمِ (٤) حُلُوبَةٌ - سَوْدًا - خَافِيَةٌ - الْغُرَابِ

٦٠- « يلوموني في غير جرم جنيته و غيري في كل الذي كان، ألوم! »:

(١) فِيَّ - جَنَيْتُهُ - الَّذِي - أَلُومُ (٢) كُلُّ - الَّذِي - كَانَ - أَلُومُ

(٣) يَلُومُونِي - غَيْرِ - جُرْمٍ - غَيْرِي (٤) يَلُومُونَ - جُرْمٍ - جَنَيْتُ - كُلُّ

■ ■ عین الأصحّ و الأبقّ في الجواب للترجمة أو التعريب أو المفهوم (۶۱ - ۷۷)

۶۱- « قد لا تكون الخطب التي وصلتنا من بعض الكتاب صحيحة كلّ الصّحة، فمن المحتمل أن يكون الرواة قد غيروا فيها بعض التغيير! »:

(۱) بی تردید خطبه‌هایی که از نویسندگان به ما رسیده کاملاً صحیح نیست، زیرا ممکن است که راویان در قسمتی از آنها تغییراتی داده باشند!

(۲) ممکن است بعضی خطبه‌ها که از کاتبان به ما رسیده از صحت کامل برخوردار نباشد، زیرا احتمال این هست که راویان آن را تغییر داده باشند!

(۳) امکان دارد خطبه‌هایی که از برخی کاتبان به ما رسیده است کاملاً صحیح نباشد، چه احتمال می‌رود که راویان در آن تغییراتی ایجاد کرده باشند!

(۴) تردیدی نیست خطبه‌هایی که از بعضی نویسندگان به دست ما می‌رسد از صحت کافی برخوردار نیست، چه ممکن است برخی راویان قسمتی از آنها را تغییر داده باشند!

۶۲- « هذه الخطب هي التي رواها الكتاب ليدلوا بها على أنّ الخطب تثبت في ذهن الرواة مسجوعة! »:

(۱) این خطبه‌ها که نویسندگان آنها را نقل کرده‌اند دلیلی است بر اینکه خطبه در ذهن راویان همیشه مسجّع منعکس می‌گردد!

(۲) این خطبه‌ها همانها هستند که کاتبان آنها را روایت کرده‌اند تا دلیلی باشد بر اینکه خطبه‌ها در ذهن راویان بصورت مسجّع ثبت می‌شود!

(۳) خطبه‌هایی که کاتبان روایت کرده‌اند همینها می‌باشند که دالّ بر این هستند که خطبه علی الاصول در ذهن راویان شکل مسجّع را دارد!

(۴) خطبه‌هایی که نویسندگان نقل می‌کنند همانها هستند که دلالت بر این می‌کنند که خطبه‌ها در ذهن راویان همواره بصورت مسجّع نقش می‌بندد!

۶۳- « لقد أسند العرب عمل الكتابة في ديوان الخراج إلى بعض الأجانب، إذ كانت الرسائل تكتب بالفارسية في العراق و فارس و باليونانية في الشام و مصر و لم يكن للعرب معرفة بهاتين اللغتين! »:

(۱) عربها عمل کتابت را در دیوان خراج به بعضی غیرعربها واگذار کردند، چه در عراق و فارس نامه‌ها به فارسی نوشته می‌شد و در شام و مصر به یونانی، و عربها شناختی نسبت به این دو زبان نداشتند!

(۲) تکیه عربها در نامه‌نگاری دیوان خراج بر اجانب بود، چون این نامه‌ها به زبان فارسی در عراق و بلاد فارس و به زبان یونانی در شام و مصر نوشته می‌شد، در صورتیکه عربها نسبت به هر دو زبان بی‌اطلاع بودند!

(۳) عربها در امور کتابت مالیات به بعضی از بیگانگان اعتماد می‌کردند، چون در نوشتن نامه به زبان فارسی در بلاد عراق و فارس و به زبان یونانی تخصصی نداشتند، و نامه‌های اداری هم به این دو زبان نوشته می‌شد!

(۴) بعضی از امور مثل کتابت در دیوان مالیات به غیرعربها واگذار شد، زیرا عربها شناختی به زبان یونانی و فارسی نداشتند، این در حالی بود که بسیاری از نامه‌ها در عراق و فارس و مصر و شام به این دو زبان نوشته می‌شد!

۶۴- « لاشك أن عبد الحميد قد تأثر بالثقافة الفارسية في القسم الأول الذي يصور القائد فيه، و لعل ذلك نفسه هو الذي جعل صاحب الصناعتين يزعم أن معرفة عبد الحميد بالفارسية نوعت في تفكيره و انطباعاته! »:

(۱) نباید شک کنیم که عبد الحمید در قسمتی از کتاب خود که درباره رهبر تصویرهایی ارائه می‌کند از فرهنگ فارسی تأثیر گرفته است، و شاید همین دلیل به تنهایی باعث شده که صاحب کتاب «صناعتین» گمان کند که آگاهی عبد الحمید از زبان فارسی موجب متنوع بودن فکر و گرایشهای او شده است!

(۲) هیچ شکی در این مسأله وجود ندارد که عبد الحمید در قسم اول از کتاب که رهبر را تصویر می‌کند بر فرهنگ فارسی تأثیر گذارده است، و همین باعث شده که صاحب دو صنعت (نوشتن و آراستن آن) ادعا دارد که شناخت وی از زبان فارسی در فکر و مفاهیم سخن او تنوع ایجاد کرده است!

(۳) شکی نیست که عبد الحمید در بخش اول که رهبر را در آن به تصویر می‌کشد از فرهنگ فارسی تأثیر گرفته است، و شاید خود همین باعث شده باشد که صاحب «صناعتین» ادعا کند که آشنا بودن عبد الحمید به زبان فارسی در طرز فکر و گرایشهای او تنوع ایجاد کرده است!

(۴) هیچ شبهه‌ای نیست که عبد الحمید در بخش اول از کتابی که درباره تصویر رهبر نوشته، از فرهنگ فارسی متأثر بوده، و شاید به همین دلیل است که صاحب هر دو صنعت (ادبی) ادعان دارد که تنوع افکار و معانی وی ناشی از همین شناخت او از زبان فارسی است!

۶۵- « إن اللغة الفارسية في صدر الإسلام ترجع أهميتها إلى أنها كانت وسيطاً مهماً في نقل كثير من آثار الهند و اليونان العلمية و فلسفتها إلى العربية! »:

(۱) اهمیت زبان فارسی در صدر اسلام به این مربوط می‌شود که واسطه‌ای مهم بود در نقل بسیاری از آثار علمی و فلسفه هند و یونان به عربی!

(۲) اهمیت زبان فارسی در دوره صدر اسلام به این بر می‌گردد که میانجی مهمی در انتقال بیشتر آثار علمی و فلسفی هند و یونان به عربی بوده است!

(۳) همانا فارسی و اهمیتی که در دوره صدر اسلام داشت به این مربوط می‌شود که مهمترین واسطه بود برای نقل اکثر آثار علمی و فلسفه هندیان و یونانیها به زبان عربی!

(۴) همانا زبان فارسی و اهمیت آن در صدر اسلام به این موضوع باز می‌گردد که مهمترین واسطه برای انتقال اکثر آثار علمی و فلسفی هندوان و یونانیان به زبان عربی بوده است!

۶۶- « أول العيوب أن تعيب ما ليس بعيب، و قبيح أن تنهي مرشداً؛ و قد تعلم أني ما أوصيتك إلا بما قد اخترته لنفسك قبلك! »:

(۱) عیب نخست این است آنچه را اصلاً عیب محسوب نمی‌شود از دیگران عیب بدانی، و مرشدی را از ارشاد بازداری، و می‌دانی من تو را به چیزی توصیه نمی‌کنم مگر اینکه اول آن را برای خود انتخاب کرده باشم!

(۲) اولین عیب این است که آنچه را عیب نیست عیب بگیری، و زشت است که ارشاد کننده‌ای را نهی کنی، و می‌دانی که تو را فقط به چیزی توصیه کرده‌ام که پیش از آن برای خود برگزیده‌ام!

(۳) عیب اول این است که از دیگران عیب بگیری، و این که هدایتگری را نهی کنی، و حتماً خواهی فهمید که آنچه تو را به آن سفارش کردم فقط مطالبی است که اول برای خودم برگزیده‌ام!

(۴) اول عیوب آنست که عیب را عیب ندانی، و راهنمایی که قصد دلسوزی دارد از کارش بازداری، و تو می‌دانی که من فقط آنچه را برای خود برگزیده می‌دانم به تو هم سفارش می‌کنم!

۶۷- « عنصر السجع و هو أول مظهر من مظاهر مذهب التصنيع، أخذ يظهر منذ القرن الثاني الهجري، و هذا الاتجاه لم يكن يقتصر على جعفر البرمكي! »:

(۱) عنصر سجع اولین نشانه از نشانه‌های مکتب تصنیع بود که در قرن دوم هجری بوجود آمد، و از این شیوه کتابت فقط جعفر برمکی استفاده نمی‌کرد!

(۲) عنصر سجع که اولین نشانه از نشانه‌های مکتب تصنیع بود از قرن دوم هجری شروع به ظهور کرد، و این رویکرد منحصر به جعفر برمکی نبود!

(۳) اولین نشانه مذهب تصنیع که عنصر سجع بود در قرن دوم هجری ظهور پیدا کرد، و این روش منحصر به کتابت جعفر برمکی نبود!

(۴) مسجع نوشتن متن اولین نشانه‌ای بود که در تصنیع ظاهر شده، و در قرن دوم هجری این گونه نوشتن منحصر به جعفر برمکی نبود!

۶۸- « كل من تصدى لترجمة ابن العميد قد أقرّ ببراعته و فصاحته؛ يقول الثعالبي عنه: هو أوجد العصر في الكتابة و هو يدعى الجاحظ الأخير و يضرب به المثل في البلاغة! »:

(۱) کسی که در برابر زندگینامه ابن عمید قرار گیرد، براعت و فصاحت او را درک می‌کند؛ ثعالبی از قول او می‌گوید: او در کتابت بی‌همتاست و جاحظ زمانه نامیده می‌شود و در بلاغت بی‌همتا است!

(۲) هرکس که درصدد ترجمه آثار ابن عمید است، به براعت و فصاحت او اقرار می‌کند؛ ثعالبی از او نقل می‌کند: او اولین نویسنده برجسته است و جاحظ دوم لقب داده شده و در بلاغت نظیر ندارد!

(۳) هرآنکس که درصدد نوشتن ترجمه احوال ابن عمید برآید، به براعت و فصاحت او اقرار می‌کند؛ ثعالبی درباره او می‌گوید: او در کتابت یگانه روزگار است و جاحظ جدید خوانده می‌شود و در بلاغت به او مثال زده می‌شود!

(۴) کسانی که به نوشتن شرح احوال ابن عمید پرداختند، یقیناً به براعت و فصاحت وی اقرار کردند؛ ثعالبی درباره او چنین می‌گوید: او یکی از بزرگان روزگار خویش است در کتابت و جاحظی دیگر نام گرفته است و در تمام انواع بلاغت از او الگو گرفته می‌شود!

۶۹- « قد اختلف بهذا العالم من نجوم الأرض و أفراد العصر و فرسان الشعر من يربو عددهم على شعراء البلاط! »:

(۱) از بین ستارگان زمین و رجال عصر و یکه تازان شعر کسانی که تعداد آنها از شاعران دربار نیز بیشتر بود گرداگرد او جمع شده‌اند!

(۲) همه برجستگان زمین و یگانه‌های عصر و خبرگان شعر دور او جمع شده‌اند و تعداد آنها حتی از تعداد شاعران دربار هم بیشتر است!

(۳) آنها که در زمین چون ستاره‌اند و افراد روزگار و چیره‌دستان ادبیات و شعر اطراف او را گرفته‌اند، کسانی که تعداد آنها بیش از تعداد شعرای دربار است!

(۴) نویسندگان برجسته روزگار و سوارکاران علم و ادب که چون ستاره بر روی زمین می‌درخشند و تعداد آنها بر شعرای دربار نیز افزون است اطراف او را گرفته‌اند!

۷۰- « إنّه لو لم يشغل بالوزارة و الكتابة لأصبح عالماً من علماء عصره، و لعلّه من أجل ذلك كان يشجع على التأليف كما كان يشجع على الشعر! »:

(۱) چنانچه وزیری و نویسندگی را بعنوان شغل انتخاب نمی‌کرد قطعاً از دانشمندان عصر خود می‌شد، لذا هم تألیف را تشویق می‌نمود و هم سرودن شعر را!

(۲) او چنانچه مشغول وزارت و کتابت نشده بود قطعاً عالمی از علمای روزگار خود بشمار می‌آمد و چه بسا تأکیدات وی، هم بر نویسندگی و هم بر سرآیدن شعر بهمین سبب بود!

(۳) اگر به شغل وزیری و نویسندگی روی نمی‌آورد، حتماً یکی از دانشمندان روزگار خویش بشمار می‌آمد و بهمین سبب، هم کار تألیف را تشویق می‌نمود هم سرآیدن شعر را!

(۴) او اگر به وزارت و کتابت مشغول نمی‌شد حتماً از عالمان عصر خویش می‌گشت، و شاید بهمین علت است که بهمین مقدار که سرودن شعر را تشویق می‌کرد بر تألیف کردن تأکید می‌نمود!

۷۱- « إنّه كان مُثَقِّفاً ثقافة واسعة باللّغة و الشعر قديمة و حديثه، و قد استطاع أن يحقق لنفسه قدرة بيانية جعلته يخطو أقرانه من المسلمين إلى رئاسة ديوان الرسائل! »:

(۱) او از نظر اطلاعات زبانی و شعر چه قدیم و چه جدید از فرهنگی سرشار برخوردار بود، آنچنانکه برای خود قدرتی در بیان فراهم آورده بود که او را بر همنشینان مسلمانش برتری داده به ریاست دیوان رسائل رسانده بود!

(۲) وی در ادبیات قدیم و جدید اعم از لغت و شعر دارای یدی طولانی بود، و بدینوسیله برای خود قوه بیانی ایجاد کرده بود که او را از هم دوره‌ایهای مسلمان یک گام فراتر برده تا حد ریاست دیوان انشاء رسانده بود!

(۳) وی شیفته زبان و شعر قدیم و جدید بود و در این زمینه فرهنگی غنی داشت، وی توانسته بود قدرت بیانی عجیبی در خویش ایجاد کند که او را از اقران مسلمان خود بالاتر برده، به ریاست دیوان انشاء برساند!

(۴) او در زمینه لغت و شعر قدیم و جدید ید طولانی داشت و توانسته بود برای خود قدرتی بیانی محقق کنند که سبب شد از همتایان مسلمان خود گامی فراتر نهد و به ریاست دیوان رسائل برسد!

۷۲- « إنّ أهمّ ما يميّز هذا الأديب في جميع نماذج النثرية أنّه كان يطلب «الغريب» من حيث هو، كأنّ الإغراب زينة ينبغي أن يتحلّى بها جيد أعماله! »:

(۱) مهمترین چیزی که این ادیب در تمام نمونه‌های نثری بکار گرفته است این است که او به دنبال واژه‌های «غریب» است، گویی که اغراب زینت آثار نیک اوست، و باید در تمام آنها وجود داشته باشد!

(۲) مهمترین عنصری که در تمامی آثار این ادیب به چشم می‌خورد استفاده از کلمات «غریب» است، گویی که آوردن کلمه‌های دور از ذهن در متن، زینت نوشته‌های اوست، که آثارش باید به آن آراسته باشد!

(۳) مهمترین چیزی که این ادیب را در همه نمونه‌های نثریش ممتاز می‌کند اینست که «غریب» را بخاطر غریب بودنش می‌خواست، گویی که آوردن «غریب» زینتی است که آثار خوب او باید بدان آراسته گردد!

(۴) مهمترین ویژگی این ادیب که آثارش را از بقیه نویسندگان جدا می‌کند این است که وی کلمه «غریب» را در جایی که باید از آن استفاده شود می‌آورد، گویی که فقط استفاده از واژه‌های ناآشنا سبب زینت بخشیدن به آثار خوب وی می‌گردد!

۷۳- « من ينظر في «اليتيمة» و ما عرض فيه من كتاب الدواوين يعرف أنهم كانوا جميعاً يلتزمون مذهب التصنيع في صناعة نثرهم! »:

(۱) کسی که فقط یکبار کتاب «یتیمه» را به دقت دیده باشد و آنچه را نویسندگان دیوانها در آن آورده‌اند بنگرد، متوجه خواهد شد که همگی نویسندگان، خود را به شیوه تصنیع در کتابت ملزم کرده‌اند!

(۲) کسی که با تعمق کتاب «یتیمه» و آنچه از کاتبان دیوانها را که در آن آمده بخواند، درمی‌یابد که در همه آن نوشته‌ها، نویسندگان به نحوی از روش مصنوع نوشتن بهره برده‌اند!

(۳) هر آنکس که نگاهی به کتاب «یتیمه» بیاندازد و نوشته‌های دیوانها را بنگرد، خواهد فهمید که همگی آنها ملزم بودند که در نوشتن نثر از روش تصنیع استفاده کنند!

(۴) هر کس در کتاب «یتیمه» و آنچه از کاتبان دیوانها در آن ارائه شده بنگرد، درمی‌یابد که همه آنها در صنعت نثرشان به مصنوع نوشتن ملزم بودند!

۷۴- « إن الالتزام بهذا المذهب كان بدءاً عاماً بين بعض الكتبة، إذ كان كلّ منهم يحاول أن يكون له شأن أيّ شأن في هذا البدع الجديد! »:

(۱) ملتزم بودن به این مذهب بدعت عام برخی کاتبان بود، زیرا همگی آنها تلاش داشتند جایگاه خود را در این ابتکار جدید تثبیت کنند!

(۲) التزام به این مکتب نزد بعضی کاتبان بدعتی عام بود، چه هر یک از آنان تلاش می‌کرد که در این ابتکار جدید موفقیتی و جایگاهی داشته باشد!

(۳) برخی نویسندگان خود را ملزم به پیروی از این روش که بدعتی عام بود می‌دانستند، لذا هر کدام از آنها سعی می‌کرد او را در این بدعت جایگاهی باشد!

(۴) بعضی نویسندگان را بدعتی عام بود در التزام به این مکتب، چه هر کدام از آنها تلاش می‌کرد در این نوآوری جایگاهی در شأن خود برای خویش تثبیت کند!

۷۵- « اینکه نوشته‌های تاریخی عرب از عناصر بیگانه‌ای که در ایجاد آن سهیم بوده است تأثیر پذیرفته، قابل انکار نیست! »:

(۱) لایمکن انکار هذا الموضوع أنّ ما كتبها العرب من التاريخ كانت متأثرة من العناصر الاجنبية!

(۲) لا نفكر أنّ مکتوبات الأعراب التاريخية قد أثرت على عناصر اجنبية ساهمت في إيجادها!

(۳) من ينكر أنّ ما بقي من العرب من الكتب التاريخية قد تأثرت بعناصر تسهم فيها اجنبية!

(۴) ليس ينكر أنّ کتابات العرب التاريخية قد تأثرت بعناصر اجنبية ساهمت في تكوينها!

۷۶- « عناصر نویسندگی از عدم بوجود نیامده، بلکه تمدنها آنها را پرورش داده و در پیشرفت آنها نقش داشته‌اند! »:

(۱) إنّ الحضارات هي التي أنمت العناصر للكتابة و شاركت في تحولها!

(۲) إنّ عناصر الكتابة لم توجد من عدم، بل أنمتها الحضارات و اشتركت في تطورها!

(۳) هناك عناصر في الكتابة لم تخلق من عدم، بل الحضارات هي التي نمت و تطورت بسببها!

(۴) العناصر للكتابة لا توجد من عدم، بل هناك حضارات نمت تلك الحضارات و شاركت في تحولها!

٧٧- « حاکمان عادةً برای خود ادیبانی انتخاب می کردند که بوسیله آنها با دیگر حاکمان رقابت می نمودند! »:

- (١) عادةً كان الحكّام ينتخبون لأنفسهم أدباء ينافسون بهم الحكّام الآخرين!
- (٢) من العادة كان الحكّام ينتخبوا الأدباء لأنفسهم حتّى ينافسوا سائر الحكّام بهم!
- (٣) إنّ الحكّام عادةً كانوا يصطفون الأدباء لأنفسهم لمنافسة سائر الحكّام عنهم!
- (٤) كان من عادة الحكّام أن يجعلوا لأنفسهم بعض الأدباء للمنافسة مع الحكّام الآخرين!

■ ■ عین الصحيح في التشكيل (٧٨ - ٨٠)

٧٨- « كان الجاحظ يعترف بأنه يستطرد و بأنه يعمد إلى ذلك عمدا خشية ملل القارئ و سامة السامع! »:

- (١) الجَاحِظُ — يُعْتَرِفُ — بِأَنَّهُ — يَعْمدُ
- (٢) عَمَدًا — خَشِيَةً — مَلَلٌ — القَارِئُ
- (٣) يَسْتَطْرِدُ — خَشِيَةً — مَلَلٌ — سَامَةً
- (٤) يُعمِدُ — القَارِئُ — سَامَةً — السّامِعِ

٧٩- « قد بنوا في بغداد القصور الفخمة وزرکشوا هذه القصور بضروب مختلفة من الزخرف كانت منتزعة من

حياتهم التي تقوم على التائق! »:

- (١) بَنُوا — بَغْدَادَ — الفَخْمَةَ — ضُرُوبَ
- (٢) زَرَكُشُوا — مُخْتَلِفَةً — الزَّخْرَفَ — مُنْتزَعَةً
- (٣) بِضُرُوبٍ — مُخْتَلِفَةٍ — حَيَاتِهِمْ — تَقُومُ
- (٤) القُصُورَ — زَرَكُشُوا — مُنْتزَعَةً — التَّائِقِ

٨٠- عین الخطأ في التشكيل:

- (١) مَهْمَا يَكُنْ فَإِنَّ الإِمَارَاتِ الفَارِسيَّةَ هَيَّاتُ لِنَهْضَةِ أدِيبِيَّةٍ واسِعَةٍ،
- (٢) وَ قَدْ اقْتَرَنَتْ هَذِهِ النّهْضَةُ بِمَذْهَبِ التَّنْصِيعِ، وَ لَعَلَّ مِنَ الطَّرِيفِ،
- (٣) أَنْ نَذَكَّرَ هُنَا إِنَّ كُلَّ أَمَارَةٍ اسْتَهْرَتْ بِمَرَاكِزِ مُخْتَلِفَةٍ لِلنّهْضَةِ الأدِيبِيَّةِ،
- (٤) فَفِي الإِمَارَةِ السَّامَانِيَّةِ نَجِدُ نَيْسَابُورَ الَّتِي أُخْرِجَتْ الثَّعالِبِيُّ!